

5. Hellner J. Compensation for Personal Injury: The Swedish Alternative, p. 613.

6. D. Sugarman, S. (2021). "Chapter 15: Tort damages for non-economic losses: personal injury". In Comparative Tort Law. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Retrieved Feb 9, 2023, from DOI: <https://doi.org/10.4337/9781789905984>.

7. Erland Strömbäck, "Personal Injury Compensation in Sweden Today", Stockholm Institute for Scandinavian Law 1957-2009, at 432.

8. Walter van Gerven, Pierre Larouche and Jeremy Lever, Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law Oxford, Hart Publishing, 2000 URL: <https://www.casebooks.eu/documents/tortLaw/heading1.4.4.pdf>.

УДК 347.22(043.2)

Слободська І.А., старший викладач,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ФРАУДАТОРНИЙ ПРАВочИН ЯК НОВИЙ ТРЕНД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Фраудаторний правочин – це відносно нове поняття в українському правовому полі. Чіткого нормативного визначення фраудаторний правочин не має, проте зазвичай під ним розуміють правочин, який вчинений боржником на шкоду кредитору. Це стосується справ, коли боржник хоче вчинити правочин, спрямований на зменшення свого майна з метою приховування його від звернення стягнення кредиторів.

Фраудаторний правочин має за мету завдати шкоди інтересам кредиторів, їх майновим правам. Правовим наслідком вчинення такого правочину, за умови, що це було доведено, є його недійсність. Між тим, якщо результат дії боржника не завдав шкоди кредиторів та не спричинив негативних наслідків, то для боржника він залишається правочином, але ніяк не фраудаторним. Він може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин, а також як оплатним (договір купівлі-продажу), так і безоплатним (договір дарування) [1].

До обставин, які дають змогу кваліфікувати оспорювані договори як фраудаторні, належать: момент вчинення договорів (після відкриття провадження, відмови у забезпеченні позову і до першого судового засідання у справі про стягнення коштів); контрагент, з яким боржник вчинив оспорювані договори; ціна в оспорюваних договорах; боржник, який відчужує транспортний засіб на користь свого учасника після пред'явлення до нього позову про стягнення заборгованості, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами, оскільки уклав оспорювані договори, які порушують майнові інтереси кредитора і спрямовані на недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Ще зовсім недавно мало хто з правників чув про можливість визнати договір недійсним, як фраздаторний. Однак, останнім часом з'являється все більше судової практики щодо визнання таких договорів недійсними [1].

Для розуміння, що собою являють фраздаторні правочини, звернемося до висновків, викладених Верховним Судом України у Постановах від 17 липня 2019 року у справі № 299/396/17 та від 24 липня 2019 року у справі № 405/1820/17, у яких зазначено, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фраздаторного правочину.

У іншій своїй Постанові від 20 травня 2020 року у справі № 922/1903/18 Верховний Суд України зазначив, що в обранні варіанта добросовісної поведінки боржник зобов'язаний піклуватися про те, щоб його юридично значимі вчинки були економічно обґрунтованими. Також поведінка боржника повинна відповідати критеріям розумності, що передбачає, що кожне зобов'язання, яке правомірно виникло, повинно бути виконано належним чином, а тому кожний кредитор вправі розраховувати, що усі існуючі перед ним зобов'язання за звичайних умов будуть належним чином та своєчасно виконані.

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі № 369/11268/16-ц також зроблено висновок, що цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення (в тому числі, вироку) про стягнення коштів, що набрало законної сили. Боржник (дарувальник), проти якого прийнято рішення про стягнення коштів та відкрито виконавче провадження, та обдаровувані, які укладають договір дарування, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки укладається договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Також, Велика Палата Верховного Суду вказала, що погоджується з висновками, зробленими у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 лютого 2019 року у справі № 646/3972/16-ц (провадження № 61-28761св18) та зазначає, що позивач вправі звернутися до суду із позовом про визнання договору недійсним, як такого, що направлений на уникнення звернення

стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ст. 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)) і недопустимості зловживання правом (ч. 3 ст. 13 ЦК України), та послатися на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути як підстава, передбачена ст. 234 ЦК України, так і інша, наприклад, підстава, передбачена ст. 228 ЦК України.

При цьому, у своїй Постанові від 01 квітня 2020 року у справі № 182/2214/16-ц Верховним Судом України зроблено висновок про те, що не виключається визнання договору недійсним, направленою на уникнення звернення стягнення на майно боржника, на підставі загальних засад цивільного законодавства та недопустимості зловживання правом.

Критеріями, які Верховний Суд називає для кваліфікації договору, як фродакторного, є, зокрема: відчуження майна за наявності значної непогашеної заборгованості; відчуження майна боржником після пред'явлення до нього позову про стягнення такої заборгованості (хоча є і виключення з цього правила, головне довести, що боржник розумів, що має заборгованість і ухилявся таким чином від її сплати); майно відчужено на підставі безвідплатного правочину (з цього правила є також виключення, зокрема, якщо ціна за оплатним договором занижена тощо); майно відчужене на користь пов'язаної особи (родичу або на користь власної юридичної особи); після відчуження майна у боржника відсутнє інше майно, за рахунок якого він може відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредитором [2].

Саме ці обставини і є вирішальними при доведенні фродакторності, а отже й недійсності відповідного договору, адже наявність вказаних обставин свідчить про те, що боржник діяв недобросовісно, зловживаючи своїми цивільними правами на шкоду правам інших осіб, оскільки відчуження належного йому майна відбулося з метою уникнення звернення стягнення кредитором на його майно як боржника.

Варто зазначити, що аналогічний висновок також наведений у постанові Верховного Суду від 24 липня 2019 року у справі № 405/1820/17 та у постанові Верховного Суду від 14 липня 2020 року у справі № 754/2450/18.

Згідно ч. 3 ст. 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Щодо безоплатних договорів Верховний Суд України у Постанові від 28.04.2021 у справі № 263/16179/18), вирішуючи питання про наявність підстав для визнання договору недійсним (зазвичай це стосується договорів дарування), врахував таке: боржник відчужив майно після настання строку повернення (сплати) коштів та/або після звернення

кредитора до суду з позовом проти боржника про стягнення коштів; звернення кредитора до боржника з вимогою про повернення (сплату) коштів; обізнаність боржника з наявністю позову або вимоги кредитора про повернення (сплату) коштів; майно відчужене боржником на користь близького родича.

Зі зміною підходів до укладення безоплатних фраздаторних договорів міняється й судова практика. Так, Постанову Черкаського апеляційного суду від 03.12.2019 року, залишеною без змін Постановою Верховного Суду України від 24.03.2020 у справі № 704/1410/18, визнано недійсним договір дарування, який було укладено боржником з давньою знайомою. Проте цей крок не врятував боржника від визнання такого договору недійсним.

Як бачимо, судова практика рухається в бік розширення кола осіб, яким було подароване майно, але договори з якими можуть визнаватися фраздаторними.

Застосування конструкції фраздаторності при оплатному договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору.

Щодо оплатних договорів Верховний Суд України у своїй Постанові від 30.03.2021 року (справа № 755/17944/18), вирішуючи питання про наявність підстав для визнання їх недійсним (зазвичай це стосується договорів купівлі-продажу), крім підстав наведених для безоплатних договорів, враховують таке: момент укладення договору; контрагента, з яким боржник укладає оспорюваний договір (родич боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціну (ринкова/неринкова); наявність/відсутність плати за продане майно; чи після відчуження спірного майна в боржника відсутнє інше майно, за рахунок якого він може відповідати за своїми зобов'язаннями перед кредитором.

Варто зазначити, що з моменту застосування судами концепції фраздаторності позиція судів є незмінною: договори, які укладені на шкоду третім особам, повинні визнаватися недійсними. І якщо в недалекому минулому суди визнавали недійсними тільки безоплатні договори, то сьогодні чітко простежується розвиток судової практики в напрямку визнання недійсними й оплатних договорів, які укладені на шкоду третім особам [3].

Наведені позиції судів потрібно враховувати добросовісним покупцям, щоб уберегтися від укладення з недобросовісними боржниками договорів, які потенційно можуть оскаржуватись у майбутньому. Для цього як мінімум потрібно вносити до договорів застереження, в яких відображати заяви продавця (можливого боржника) про відсутність на

дату укладання договору прострочених зобов'язань щодо повернення (сплати) коштів або позовів про їх стягнення.

Література

1. Крат В. Фраудаторність від Юстиніана. Закон і бізнес. 10.07 – 16.07.2021 URL: <https://zib.com.ua/ua/149142.html> (дата звернення: 10.02.2023).

2. Фраудаторний договір як різновид фіктивних правочинів. Судово-юридична газета в Україні. Публікація від 08.02.2022 р. URL: <https://sud.ua/ru/news/ukraine/228614-fraudatorniy-dogovir-yak-riznovid-fiktivnikh-pravochiniv>.

3. Демченко Ю. Чому після рішення ВС будь-який правочин щодо відчуження майна може бути підданий сумніву та оскаржений. Закон і бізнес. 25.09 – 01.10.2021. URL: <https://zib.com.ua/ua/149142.html>.

UDC 347.122:007(043.2)

Smirnov O.G., judge,
Economic Court of the Zaporizhzhia region, Zaporizhzhia, Ukraine

ENTITIES “RIGHTS TO” TRADE SECRETS: PROBLEM ISSUES

It should be noted right away that the term “right to” trade secret is used by the author only as a conditional, which is not an exact scientific formulation, but actually represents “right of access” to trade secret. Since the meaning of the term “right of access” in relation to the specified object more accurately corresponds to both the physical nature of the content of “information as such” and the legal nature of confidential information in the form of a trade secret. Also, the legislator in the Civil Code of Ukraine gives an idea of the subject of commercial secrets as a person who legally controls such information (Article 505 of the Civil Code of Ukraine).

At the same time, the current civil legislation of Ukraine does not establish direct requirements for a person who legally controls a trade secret. But based on the analysis of the essence of the actual monopoly in relation to the specified object, it is possible to identify some requirements that the entity must meet.

Therefore, the entity to which a commercial secret may belong has a number of essential features, which are primarily determined by the specific nature of these objects. These features depend on the range of subjects, the permissible plurality of persons who legally control the trade secret and the absence of an “author”. It is implied that in relation to such an atypical object of civil law, which is a commercial secret, the right of authorship, that is, a non-property right, cannot arise. Personal non-property rights can be associated only with the name of the subject of entrepreneurial activity (legal entity), they are